પ્રવચન-૯, ગાથા – ૩૮

('સમયસાર', ૩૮મી ગાથા). '**હવે, એ રીતે દર્શનજ્ઞાનચારિત્રસ્વરૂપ પરિણત થયેલા,...**' ૩૮ (ગાથા)માં શું કહે છે ? શ્રોતાએ જ્યારે ગુરુ પાસે સાંભળ્યું, ત્યારે તેને દર્શન–જ્ઞાન અને ચારિત્ર (પ્રગટ) થયું, એ શું થયું ? એનું સ્વરૂપ એ કેમ પામ્યો ? એની વાત આમાં છે. દર્શનજ્ઞાનસ્વરૂપ પરિણત થયેલા, આહા..હા...! (એટલે) આત્મા(ના) સમ્યગ્દર્શન (અને) ત્રિકાળી ચૈતન્યનું (જ્ઞાનસ્વરૂપ) પરિણમન. દર્શન–જ્ઞાન અને ચારિત્ર – ત્રણપણે પરિણમેલા એવા '**...આત્માને સ્વરૂપનું સંચેતન...**' (અર્થાત્) સ્વરૂપનો અનુભવ કેવો હોય છે, 'સંચેતન' એટલે અનુભવ '**...એમ કહેતાં આચાર્ય આ કથનને સંકોચે છે,...**' ૩૮ ગાથામાં જીવનો અધિકાર પૂરો કરે છે. ૩૯માંથી અજીવનો અધિકાર ચાલશે. આ જીવ(અધિકાર)ની છેલ્લી ગાથા છે.

अहमेक्को खलु सुद्धो दंसणणाणमइओ सदारूवी।
ण वि अत्थि मज्झ किंचि वि अण्णं परमाणुमेत्तं पि।।३८।।

નીચે હરિગીત.

હું એક, શુદ્ધ, સદા અરૂપી, જ્ઞાનદર્શનમય ખરે;
કંઈ અન્ય તે મારું જરી પરમાણુમાત્ર નથી અરે ! ૩૮.

૩૮ ગાથા જીવ (અધિકાર)ની છેલ્લી (ગાથા) છે. જીવ સમજે છે ત્યારે એને શું પરિણમન થાય છે ? અને તે કોનાથી સમજે છે ? અને પહેલાં કેવો હતો ? (તે કહે છે). (પહેલાં) અપ્રતિબુદ્ધ હતો. જોકે અપ્રતિબુદ્ધ ૨૩ ગાથા(માં) પહેલાં આવી ગયું છે – 'અપ્રતિબુદ્ધને

સમજાવે છે' એમ, પણ અહીં શરૂઆતથી (વાત) લીધી છે.

'જે, અનાદિ મોહરૂપ...' પાઠમાં તો 'મોહરૂપ' છે પછી એનો અર્થ 'અજ્ઞાનથી' કર્યો છે. સંસ્કૃત ટીકામાં 'મોહ' છે – **'मानादिमोह'** પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી અને રાગ અને દ્વેષ આદિ પર ચીજ (છે) એને જે પોતાની માનતો (હતો). એ **'અનાદિ મોહરૂપ અજ્ઞાનથી ઉન્મત્તપણાને લીધે...'** ગાંડો–ઘેલો હતો (એમ) કહે છે. આહા..હા...! પોતાની ચીજ (છે, તેને) ભૂલી અને જે (એની) ચીજમાં નથી એવા રાગ અને દ્વેષ અને રાગ–દ્વેષના ફળ આ સંયોગ, એને પોતાના માનતો (થકો) એ ઉન્મત્ત નામ ઘેલો–પાગલ છે. આહા..હા..! છે ? **'...ઉન્મત્તપણાને લીધે...'** આ..હા..હા...! (અર્થાત્) સ્વરૂપની જેને ખબર નથી, ચૈતન્યની જાત શું છે ? અને એમાં શું સંપદા ભરી છે ? એની જેને ખબર નથી, એવો જે અનાદિ મોહને કારણે ઉન્મત્ત એટલે ગાંડો થયેલો, ઘેલો થયેલો, આ..હા..હા...!

કોઈ એમ કહે છે કે, આ 'સમયસાર' તો મુનિને જ સમજાવવા માટે છે. અહીં તો, અહીં સુધી આવ્યું છે. અજ્ઞાની અનાદિનો મોહથી મૂઢ હતો **'...ઉન્મત્તપણાને લીધે અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો...'** 'અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ' (કહ્યું છે). (એટલે) બિલકુલ – કંઈ ખબર નહિ, આત્મા શું ? રાગ શું ? પર શું ? એ અનાદિથી પરની સાથે મિશ્રપણાથી ઘેલછાપણે – ગાંડપણે રખડતો હતો, એવા અપ્રતિબુદ્ધને (સમજાવે છે). એવા અપ્રતિબુદ્ધને ! છે ? એકલો અપ્રતિબુદ્ધ (એમ) નહિ. **'અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ'** (કહ્યું છે). એને આ સમજાવે છે. કોઈ એમ કહેતા હતા કે, આ 'સમયસાર' તો મુનિને જ માટે છે.' તો અહીં તો એમ કહે છે કે, અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધને સમજાવે છે. આહા..હા..! અનાદિ અજ્ઞાની – જેને આત્મા શું ચીજ છે ? અને હું શું માનું છું ? એની જેને કાંઈ ખબર નથી એવો **'...અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો...'** અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો એને આ સમજાવ્યું છે. આહા...હા...!

'...અને વિરક્ત ગુરુથી...' એટલે શું કહે છે ? જે મિથ્યાત્વ અને રાગ–દ્વેષથી વિરક્ત થયેલા છે તે ગુરુથી સમજાવ્યો છે, અજ્ઞાનીથી પણ નહિ, તેમ ધારેલું જ્ઞાન હોય એનાથી પણ નહિ. આહા..હા..હા...! જાણપણું ધાર્યું હોય એનાથી પણ એ સમજ્યો નથી. વિરક્ત ગુરુ ! (એટલે) જે રાગમાં રક્ત હતો (એનાથી) છૂટીને રાગથી જેને વિરક્તપણું પ્રગટ્યું છે. આહા..હા..! ચૈતન્યમૂર્તિ રાગથી ભિન્ન (છે, એવું) જેને (આત્મજ્ઞાન) પ્રગટ્યું છે એવા વિરક્ત ગુરુથી (સમજાવવામાં આવ્યો). ઘણી ગંભીર ભાષા છે ! સમજાવવામાં વિરક્ત ગુરુ નિમિત્ત હોય છે, એમ સિદ્ધ કરવું છે. અજ્ઞાની નિમિત્ત હોતો નથી. અજ્ઞાનીની દેશના નિમિત્તપણે પણ હોતી નથી. આહા...હા..હા...! વિરક્ત ગુરુ ! એક વાત. બે વાત થઈ. એક – 'અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો' અને એને સમજાવનાર 'વિરક્ત ગુરુ છે'. બે વાત થઈ. આહા...હા...! એની પાસે એ સમજ્યો.

હવે ત્રીજો બોલ, **'...નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં...'** વિરક્ત ગુરુ કાંઈ નિવૃત્ત – નવરા

નથી કે નિરંતર એને સમજાવે ! પાઠ તો આવો છે, **'નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં'** એનો અર્થ એ કે, ગુરુએ એક વાર એને કહ્યું, બે વાર, પાંચ વાર, દસ વાર કહ્યું, વારંવાર કહ્યું (ત્યાર બાદ) એ વારંવાર ચિંતવનમાં રહ્યો. ગુરુએ કહેલી વાત(ના) નિરંતર ચિંતવનમાં રહ્યો – એને ગુરુ નિરંતર સમજાવે છે, એમ કહેવામાં આવ્યું.

મુમુક્ષુ :– શિષ્ય ઉપર જવાબદારી આવી ગઈ ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– જવાબદારી ત્યાં જ છે. એટલી વાત (ખરી) ગુરુ વારંવાર કહેતા હતા, એક વાર નહિ પણ ઘણી વાર કહેતા હતા, પણ નિરંતર નહિ, આટલો ફેર છે. ગુરુ વારંવાર એને સત્‌ની વાત કહેતા હતા. 'બાપુ ! નાથ ! (તું) ચૈતન્યમૂર્તિ આનંદકંદ (છે) ! તારામાં આનંદ ભરેલો છે એવો તું આત્મા છો !' એમ ગુરુએ એકવાર નહિ પણ ઘણીવાર કહેલું, એ તો અંદર આવે છે. પણ અહીં **'નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં'** એ શબ્દ છે. એનો અર્થ (એ) કે, સમજનાર, વિચારનાર(ને) નિરંતર તેની ખટક રહ્યા કરતી, ગુરુએ જે કહ્યું કે, 'ભગવાન ! તારો આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદકંદ છે. રાગ, વિકલ્પ, શરીર, વાણીથી તદ્દન જુદો છે' – એવું ગુરુએ બે–ચાર વાર કે વારંવાર કહ્યું. પણ આ સમજનાર, નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં એટલે નિરંતર સમજમાં આવતાં, પોતે (પોતાને) નિરંતર એની ખટક રહ્યા કરતી. સાંભળનારે સાંભળીને આ કાને સાંભળ્યું અને કાઢી નાખ્યું, એક વાર સાંભળીને રાખ્યું, એમ નહિ. આહા..હા....! સમજાય છે કાંઈ ? છેલ્લી ગાથા છે. સાર છે ! ૩૮મી (ગાથા) જીવ અધિકારની છેલ્લી ગાથા (છે).

એને નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં, આહા..હા..હા...! વિરક્ત ગુરુ નિરંતર નવરા તો હોય નહિ. મુનિને છઠ્ઠું–સાતમું ગુણસ્થાન હોય (એટલે) એ તો ક્ષણમાં સપ્તમ અને ક્ષણમાં છઠ્ઠું આવે. વાણી તો નિરંતર હોય નહિ, પણ સમજનાર(ને) ગુરુએ કહેલી વાતને અંદરમાં વારંવાર ખટકમાં રહ્યા કરતી. રાત અને દિવસ, આત્મા જ્ઞાયક... આત્મા જ્ઞાયક... આત્મા જ્ઞાયક... (આ જ ખટકમાં રહેતો). એ જ્ઞાનના રસનો કંદ છે, એમ અપ્રતિબુદ્ધને પણ ગુરુએ સમજાવતાં, (તેને) પણ વારંવાર સમજમાં આમ ખટક રહેતી. અંદર આત્માની સમજની ખટક વારંવાર રહેતી. એક કલાક સાંભળીને કાઢી નાખ્યું, પછી દુકાનના ૨૩ કલાકમાં ધંધામાં ગૂંચાઈ ગયો, એમ નહિ, એમ કહે છે. આહા..હા..! એને નિરંતર ખટક રહ્યા કરતી. ધંધા, વેપાર...

મુમુક્ષુ :-- ગુરુદેવ ! મારી બા ! મારી બા ! એવી ખટક ?

સમાધાન :– (હા), ઇ...ઇ...! આહા..હા...! હું કોણ છું ? એમ જે ગુરુએ કહેલું તે વારંવાર એને ખટકમાં રહેતું, જુઓ ! આ સમજવાની રીત ! આત્માને પામવાની આ રીત ! અપ્રતિબુદ્ધ હોવા છતાં વિરક્ત ગુરુએ એને ઉપદેશ દીધો (તે) તેને વારંવાર ખટકમાં રહ્યા કર્યું. આહા..હા..હા..! કલાક સાંભળીને ભૂલી ગયો અને પછી ૨૩ કલાક સંસારના કાર્યમાં

એકાકાર થઈ ગયો, એવા જીવને સમજવા માટેની લાયકાત નથી, એમ કહે છે. આહા..હા..હા..! થોડા શબ્દમાં ઘણું ભર્યું છે !

'**...નિરંતર સમજાવવામાં આવતાં જે કોઈ પ્રકારે...**' આહા..હા...! એટલે '**...(મહા ભાગ્યથી)...**' એટલે કે એની મહા લાયકાતથી, 'ભાગ્ય' શબ્દે કાંઈ કર્મ નહિ. એની લાયકાતથી '**...સમજી,...**' (એ) સમજ્યો ! આહા..હા..હા..! અનાદિનો અપ્રતિબુદ્ધ, અનાદિનો અત્યંત અજ્ઞાની, અત્યંત અજ્ઞાની (હોવા) છતાં ગુરુએ કહેલી વાતની ખટક વારંવાર અંદર અત્યંત વિચારશ્રેણીમાં રાખતાં, અંદરમાંથી જ્ઞાન આવ્યું – સમજણ થઈ. 'અરે...! હું તો આનંદ છું ! હું તો જ્ઞાન છું ! મારી ચીજમાં કોઈ બીજી ચીજ છે નહિ.' આહા...હા...! આ સમ્યગ્દર્શનની એટલે કે જીવની પહેલી સમજવાની રીતની આ રીત છે. આહા...હા...!

સમસ્ત પ્રકારે '**...સાવધાન થઈ...**' સમજીને સાવધાન થયો. આ..હા..હા...! 'હું તો આનંદ છું, જ્ઞાનસ્વરૂપ છું !' એમ અંદર ખટક રહ્યા કરતી, એની સમજણનો અનુભવ થઈ ગયો. સમજાય છે કાંઈ ? ૩૮(મી) ગાથામાં ઘણી ગંભીરતા ભરી છે ! આહા...હા...! એક તો અનાદિનો મોહ અને અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ, એને વિરક્ત ગુરુએ નિરંતર સમજાવ્યું એટલે નિરંતર સમજણ એને સાંભળવામાં આવી, એ વાતની નિરંતર ખટક રહ્યા જ કરી, આહા..હા...! બીજે ક્યાંય પ્રેમ ન કરતાં એને આત્મા પ્રત્યેના પ્રેમનો ઝુકાવ અંદર થઈ ગયો...! આહા..હા..હા...! બહુ સારી ગાથા ! જીવની આ છેલ્લી ગાથા છે, આહા...!

'કોઈ પ્રકારે' સમજ્યો એમ કહીને, કાળલબ્ધિ પણ એની આવી ગઈ છે. એમ બધું કહે છે. ક્રમબદ્ધ પણ આવી ગયું છે. 'કોઈ પ્રકારે'નો અર્થ આ બધો છે. એની કાળલબ્ધિ પણ આવી ગઈ છે. એના ક્રમમાં એ આવવાનો કાળ પણ છે. એટલે કોઈ પ્રકારે સમજીને સાવધાન થયો. જે અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો એ અંતરમાં આત્મા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાયકસ્વરૂપ (છે). તેમાં અત્યંત સાવધાન થયો. આ..હા..હા...! જીવને સમજવાની આ પહેલી કળા અને પહેલી પદ્ધતિ આ છે, પછી બીજી વાત – વ્રત અને ચારિત્ર (એ) બધું પછી, પહેલું આ છે.

(હવે દૃષ્ટાંત આપે છે) '**...સાવધાન થઈ, જેમ કોઈ મૂઠીમાં રાખેલું સુવર્ણ ભૂલી ગયો હોય...**' સવારમાં દાતણ કરતાં, એ કોઈનાં સોનાનાં દાંત આદિ હોય છે ને ? એ કાઢી નાખે અને આમ હાથમાં રાખ્યું હોય અને એકબાજુ હાથમાં દાતણ (હોય). એકબાજુ મૂઠીમાં હાથમાં સોનું રાખ્યું હોય અને એકબાજુ દાતણ કરતો હોય (પછી) ભૂલી ગયો કે સોનું ક્યાં છે ? હતું મૂઠીમાં, રાખેલું મૂઠીમાં ! હતું નજીકમાં અને હતું એની પાસે. આહા...હા...! '**મૂઠીમાં**' એમ ભાષા છે ને ? ક્યાંક કપાટમાં મૂકેલું છે કે એમ નથી રાખ્યું. નહિતર અત્યારે તો કેટલાક દાતણ કરે તો મકાનનું માથે હોયને, શું કહેવાય ઇ ? (મુમુક્ષુ :– ટોડલો !) ટોડલો... ટોડલો ! તમારા તો નામ ભૂલી જવાય છે ! એ ટોડલે મૂકે અને દાતણ કરે. દાતણ કરતાં વખતે એ સોનું હોય એને એકબાજુ ઉપર ક્યાંક મૂકે, એ અહીં નથી લીધું. અહીં તો મૂઠીમાં

રાખ્યું છે. આ..હા..હા...! એક મૂઠીમાં આમ સોનું અને એક હાથે આમ દાતણ કરે છે. આહા..હા...!

'...મૂઠીમાં રાખેલું સુવર્ણ ભૂલી ગયો હોય...' અમથું આપણે અહીં નથી કહેતાં ? કે, છોકરું કાખમાં (હોય) અને ભૂલી ગયો હોય. છોકરું કાખમાં હોય અને (ગોતે કે) ક્યાં ગયો ? ક્યાં ગયો ? 'અહીં છે પણ આ રહ્યો !' એમ વાત કરે છે કે નહિ ? છોકરો કાખમાં હોય અને ભૂલી જાય છે. એમ આ મૂઠીમાં રાખેલું સોનું, પોતે રાખેલું પોતે ભૂલી ગયો ! આહા..હા..! છે ? **'મૂઠીમાં રાખેલું'** છે ને ? રાખેલું કોણે ? પોતે ! આહા...! શબ્દમાં ગંભીરતા છે ! પોતે સોનું મૂઠીમાં રાખેલું, એ ભૂલી ગયો હતો. **'...તે ફરી યાદ કરીને...'** ફરીને યાદ કરી, આહા...! અરે....! આ રહ્યું ! આ સોનું અહીં મારા હાથમાં છે ! યાદ કરીને તે સુવર્ણને દેખે.

'...તે સુવર્ણને દેખે તે ન્યાયે...' એ મૂઠીમાં રાખેલા સુવર્ણને ફરીને દેખે તે ન્યાયે. આ ન્યાય ! આ તો દૃષ્ટાંત થયો **'...પોતાના પરમેશ્વર...'** આહા..હા..હા..! પોતાનો પરમેશ્વર પૂર્ણ સામર્થ્યનો ધણી (છે). આ...હા..હા...! જેને સમજવા માટે પરની કોઈ અપેક્ષા નથી, પરની કોઈ મદદની જરૂર નથી. આહા...! એવો પોતાનો પરમેશ્વર – પરમ સામર્થ્યવાળો. કીધું ને ? 'પોતાનો પરમેશ્વર,' એમ કીધું ને ? વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ, એમ નહિ, પોતાનો પરમેશ્વર ! આહા..હા..! પૂર્ણ સામર્થ્યનો ધણી, પૂર્ણ બળનો ધણી, એને ભૂલી ગયો હતો, આહા...હા...!

'...આત્માને ભૂલી ગયો હતો તેને જાણીને...' ભૂલી ગયો હતો તેને જાણીને પોતે ભૂલ્યો હતો અને પોતે જાણ્યું. એમ કહીને એમ કહે છે કે, કર્મે ભુલાવ્યો અને ગુરુએ સમજાવ્યો માટે સમજી ગયો, એમ નહિ. પોતે પોતાથી ભૂલ્યો હતો, પોતે પોતાથી સમજી ગયો છે. આહા...હા...! એવા શબ્દ અંદર પડ્યા છે.

'...પોતાના પરમેશ્વર આત્માને ભૂલી ગયો હતો તેને જાણીને, તેનું શ્રદ્ધાન કરીને...' પહેલાં જાણીને વાત લીધી છે. અંદરમાં જાણવામાં આવ્યો અરે...! આ ચૈતન્ય જ્ઞાનમૂર્તિ રાગ અને વિકલ્પ અને બહારની ચીજથી તો ભિન્ન છે. જેની સત્તામાં પૂર્ણ પરમેશ્વરતા ભરી છે. જેની સત્તામાં રાગ આદિ (અને) પામર જીવનો (પામરતાનો) તો અભાવ છે. રાગ આદિ પામર અથવા પર અજીવ–જીવ, પર જીવ – પર અજીવ એ બધાથી ખાલી છે. આહા...હા...! એવા **'...આત્માને ભૂલી ગયો હતો તેને જાણીને...'** તેને જાણીને (એમ કહ્યું છે) દેવને, ગુરુને જાણીને – એમ નથી કહ્યું. તેમ શાસ્ત્રને જાણીને એમ પણ કહ્યું નથી. આ..હા..હા...!

મુમુક્ષુ :– ગુરુદેવ ! અમને તો આપની વાણી મળ્યા પછી આ પરિવર્તન થયું એમ લાગે છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– ઇ સીધું જાણે ત્યારે નિમિત્ત કહેવાય, 'વજુભાઈ!' એમ છે. એ એનાથી (પોતાથી) જાણે ત્યારે વાણીને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. નિમિત્તથી જણાય છે

એવું એનું સ્વરૂપ નથી. કેમ ? (કેમકે) પોતે સામર્થ્યવાળો પરમેશ્વર કહ્યો ને ? પૂર્ણ સામર્થ્યવાળો છે, પૂર્ણ શક્તિવાળો છે. એને પરની કોઈ અપેક્ષા છે નહિ. આહા...હા...! એમ કહ્યું ને ? '**...પોતાના પરમેશ્વરને...**' પરમ ઈશ્વર ! આ..હા..હા...! પરમ (એટલે) પૂર્ણ તાકાતનો ધરનાર ભગવાનઆત્મા ! એ પોતે પોતાને ભૂલી ગયો હતો, એ પોતે પોતાને જાણે છે. ગુરુનું સમજવાનું નિમિત્ત આવ્યું. સમજવામાં નિમિત્ત કહ્યું પણ (શિષ્ય) સમજે ત્યારે એને નિમિત્ત કહેવામાં આવે. આહા...!

આમ તો ભગવાનની વાણી સમવસરણમાં અનંતવાર સાંભળી છે. મહાવિદેહક્ષેત્રમાં અનંતવાર જન્મ્યો છે. અનાદિ કાળથી અનંત ભવ કર્યા. અઢી દ્વીપમાં એક કણ બાકી નથી કે જેમાં અનંતવાર જન્મ્યો ન હોય ! અરે...! અઢી દ્વીપમાં બહાર અસંખ્ય દ્વીપ–સમુદ્રમાં પણ એક કણ બાકી નથી કે જેમાં અનંતવાર તિર્યંચપણે અવતરીને મર્યો ન હોય ! અઢી દ્વીપમાં મનુષ્ય બનીને... , એ અઢી દ્વીપ અને બધા ક્ષેત્રમાં અનંતવાર જન્મ્યો અને મર્યો છે. મહાવિદેહક્ષેત્રમાં પણ જ્યાં તીર્થંકરનો કોઈ દી' વિરહ નથી, સાક્ષાત્ પરમાત્મા બિરાજે છે. એની હાજરીમાં ત્યાં ગયો પણ ત્યાં ધ્યાન આપ્યું નહિ. પોતાનું જ ધ્યાન ન આપ્યું. 'એ આમ કહે છે' આમ કહે છે !' એમ કહીને સાંભળીને ત્યાં રાખ્યું, ત્યાંને ત્યાં રાખ્યું. આહા...હા...! અંતરમાં ઉતારવા માટે જે સાક્ષાત્ (પરિણમન) જોઈએ એ કર્યું નહિ.

તેથી કહે છે પોતાના પરમેશ્વરને જાણીને. આહા...હા...! પોતાના સામર્થ્યવાળો ભગવાન (છે). એ તો ઘણી વાર કહ્યું હતું કે, 'ભગવાનઆત્મા' બધાને કહ્યાં છે. અંદર બધા આત્માઓ ભગવાન સ્વરૂપ જ છે ! પણ પર્યાયમાં ભૂલીને પામર નરક અને નિગોદમાં રખડે છે. એ મિથ્યાત્વને લઈને ! મિથ્યાત્વ એવી ઝીણી ચીજ છે કે, જેને લઈને સાધુ થઈને નવમી ગ્રૈવેયક જાય, છતાં મિથ્યાત્વ ટળે નહિ. અંદર આત્માની જ્ઞાનદશા વિના,

મુનિવ્રત ધાર અનંતબેર ગ્રૈવેયક ઉપજાયો,
પણ આતમ જ્ઞાન બિના, લેશ સુખ ન પાયો.

આહા...હા...! એનો અર્થ એ થયો કે, પાંચ મહાવ્રત, ૨૮ મૂળગુણ(ના) વ્યવહાર એ બધા દુઃખ છે. આસ્રવ છે, દુઃખ છે. આવું મુનિવ્રત ધારણ (કરવા) છતાં, આતમ જ્ઞાન બિન સુખ ન પાયો. તેનો અર્થ એ કે એ બધું દુઃખ છે. આહા...હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? ઝીણી વાત છે, ભગવાન ! એમાં આવા દેશમાં આવી અંતરની વાતું ! સાંભળવી કઠણ પડે ! આહા..હા...! અનંતવાર શુભભાવની ક્રિયા કરી, મુનિના પંચ મહાવ્રત ધારણ કરી, અનંતવાર નવમી ગ્રૈવેયકના અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન ભવ કર્યાં છે. એક નવમી ગ્રૈવેયક છે. ચૌદ બ્રહ્માંડ પુરુષના આકારે છે એમાં એને ગ્રીવા–ડોક છે, ત્યાં આગળ અનંતા ભવ કર્યા છે. એ અનંતવાર નગ્ન મુનિ થઈ, ૨૮ મૂળગુણ પાળી, આત્મજ્ઞાન વિના આહા...હા...! એવી ક્રિયાકાંડથી અનંત ભવ કર્યાં. ત્યાંથી નીકળીને મનુષ્ય થાય, ત્યાંથી નીકળી તિર્યંચ

થાય, ત્યાંથી નીકળી નરકમાં જાય ! આ..હા..હા...!

અહીં એ કહે છે, પોતાના પરમેશ્વરને જાણી... આહા...હા...! એણે આત્મજ્ઞાન કર્યું. બીજું જ્ઞાન ભલે ન હોય. આહા...! પણ આ આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે, એનું એણે જ્ઞાન કરી, અને '**...તેનું શ્રદ્ધાન કરી,...**' જ્ઞાન કરીને શ્રદ્ધાન (કર્યું). ચીજ શું છે ? એનું જ્ઞાન અંદર થયું ત્યારે શ્રદ્ધા થઈ કે, આ આત્મા પરમેશ્વર છે ! ભગવાન પરિપૂર્ણ સ્વરૂપ છે ! આ..હા..હા...! નવરો ક્યારે થાય ?

'**...તેનું શ્રદ્ધાન કરીને તથા તેનું આચરણ કરીને...**' જુઓ ! કેવો લીધો છે ? અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ ! એ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને પામ્યો. એકસાથે ત્રણને પામ્યો એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :– એકસાથ ?

સમાધાન :– એકસાથ ! અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો. અંદર આત્માની તાકાત છે, એક ક્ષણમાં કેવળજ્ઞાન લેવાની તાકાત છે ! તો (અહીંયાં) કહે છે કે, એ અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ હતો એ પણ જ્ઞાન પામી, શ્રદ્ધા કરી, '**...તેનું આચરણ કરી...**' જોયું ? આચરણ – આત્માનું આચરણ ! આત્મામાં એકાગ્રતાની લીનતા એ આત્માનું આચરણ (છે). પંચ મહાવ્રતની ક્રિયા આદિ એ આત્માનું આચરણ નહિ. આહા...હા...! બાર વ્રત, પંચ મહાવ્રત, ભગવાનની ભક્તિ અને પૂજા એ કાંઈ આત્મઆચરણ નહિ. આ...હા..હા...! આ બધું બહારનું જે ચાલે ઇ બધું ધમાલ–ધમાલ એ કંઈ આત્મઆચરણ નહિ. (ફક્ત) શુભભાવ છે, અશુભથી બચવા એ આવે છે. હોય... પણ એ આત્મઆચરણ નહિ. આત્મઆચરણ તો પુણ્ય અને પાપના ભાવથી ભિન્ન શુદ્ધ સ્વરૂપ પરમાત્મા પોતે (છે) એ શુદ્ધ (સ્વરૂપમાં) આચરણ, લીનતા, એનું નામ આત્મઆચરણ છે. આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :-- યે કરના કે નહિ કરના ?

સમાધાન :– શું કરવું ? કરવું કે ન કરવું (એ) નથી, એના કાળે થવાનું હોય તે થાય છે, કરતો નથી. ઝીણી વાત છે ! આ બધું બહારનું જે (થાય) છે (તે) એના ક્રમબદ્ધના કાળમાં એ પરમાણુની પર્યાય એ પ્રકારે થવાની હોય છે (તે) ત્યાં થાય છે. આત્મા તેનો ખરેખર તો સાક્ષી અને જાણનાર છે, કર્તા એ નથી. આહા...હા...! આવી વાત છે ! લાખો રૂપિયા–કરોડો રૂપિયા ખર્ચે, કરોડો મંદિરો બનાવે એ કાંઈ આત્મઆચરણ નથી. આહા...હા...! અરે...! પંચ મહાવ્રત પાળે એ આત્મઆચરણ નથી. આ..હા...હા...! આત્મઆચરણ તો અંદર રાગથી રહિત વીતરાગ–મૂર્તિ પ્રભુ આત્મા (છે) અંદર એ વીતરાગપણાનું આચરણ રાગ વિનાનું વીતરાગપણાનું અંદર આચરણ (કરે) એને અહીંયાં આત્માનું આચરણ કહેવામાં આવે છે. આહા...હા...!

આ ૩૮મી ગાથા તો એવી છે ! જીવ (અધિકાર)ની આ છેલ્લી ગાથા છે. જીવ અપ્રતિબુદ્ધ હતો, એ જીવ પૂર્ણ સમજ્યો એનો આ સરવાળો છે. આહા...હા...! (પોતે) સમજી શકે છે,

સમજવાની તાકાત છે, પૂર્ણ બળવાન છે. અપ્રતિબુદ્ધ હતો છતાં પૂર્ણ બળવાન છે અને ગુરુએ જ્યાં સમજાવ્યું, ત્યાં પોતે પોતામાં અંદર ઊતરી ગયો ! આ...હા..હા..હા...! અંતર ભગવાન ચૈતન્યની જ્યોત ! ચૈતન્યનો દરિયો ! આનંદનો સાગર ભર્યો છે ! આ..હા..હા...! ક્ષેત્ર ભલે શરીર પ્રમાણે પહોળો (હોય), પણ ભાવ અંદર અનંત છે ! ભાવ અનંત છે ! અનંત જ્ઞાન, અનંત આનંદ, અનંત શાંતિ, અનંત વીતરાગતા, અનંત સ્વચ્છતા, અનંત પ્રભુતા... અનંત પ્રભુતા ! એક–એક ગુણમાં અનંતી પ્રભુતા એવા અનંતા ગુણો ! એવો જે આ ભગવાનઆત્મા ! આ..હા..હા...! એમાં કહે છે, આચરણમાં વીંટાઈ ગયો – એ નિશ્ચયવ્રત (છે). આ પંચ મહાવ્રત આદિ વ્યવહાર વ્રત એ તો વિકલ્પ (છે), પુણ્યબંધનું કારણ (છે). આ નિશ્ચય વ્રત ! સ્વરૂપમાં વીંટાઈ ગયો ! જ્ઞાન અને દર્શન જે થયું એમાં વીંટાઈ ગયો અને એકાકાર થઈ ગયો. આ...હા..હા..!

થોડું ઝીણું છે, ભગવાન ! અનંતકાળ... એમાં આ પરદેશ ! આફ્રિકા તો અનાર્ય દેશ જેવો દેશ ! એમાં આ વાત ! સમજવી કઠણ પડે પણ અનાદર ન કરવો. કઠણ પડે એટલે 'આવી (વાત) અમારે ન હોય, અમારે તો પહેલું ફલાણું હોય !' એમ ન કરવું. પહેલું જ આ હોય. આ વિના જન્મ–મરણનો અંત કોઈ દી' આવવાનો નથી. આહા...હા...! ચોરાશી લાખના અવતાર ! આહા...હા...! 'એક રે દિવસ એવો આવશે, જાણે જન્મ્યો જ નહોતો ?' આહા...હા...! મોટા માળિયા અને મોટા ૫-૫ કરોડના મકાનો (મૂકીને) સોડ તાણીને સૂતો, સોડ તાણીને સૂતો ! સગાંવહાલાં બધા ટગટગ જોઈ રહ્યાં. અર..ર..ર...! ૨૦ વર્ષનો જુવાન ચાલ્યો જાય છે ! બાયડી બે વર્ષના પરણેતરની હોય, એ ટગટગ જોવે અને ધ્રુસકે–ધ્રુસકે રોવે... એથી શું થાય ? એવી સ્થિતિ અનંતવાર થઈ છે. એક વાર નહિ પણ દરેક પ્રાણીને, સ્ત્રીપણે પણ અનંત અવતાર થયાં, પુરુષપણે અનંતા અવતાર થયાં, હીજડાપણે (અનંતા અવતાર થયાં). હીજડા એટલે આ નપુંસક. નપુંસક (હોય) છે ને ? આમ પુરુષ દેખાય (પણ) હોય અંદર નપુંસક ! આહા...હા...!

એક ગૃહસ્થની દીકરી ગૃહસ્થને ત્યાં પરણાવી. આ વાત બનેલી છે નામ નથી આપતાં. ત્યાં એ છોકરો નીકળ્યો નપુંસક–હીજડો ! આહા...હા...! કેટલા વર્ષનો સંબંધ ! ૨૫-૩૦ વર્ષનો એકબીજાને સંબંધ, એમ ધારીને છોકરાને કન્યા આપી. એ છોકરો નપુંસક નીકળ્યો, હીજડો ! આહા...હા..! જેની ઇન્દ્રિય જરીયે કામ ન કરે ! એવા અવતાર પણ ધારણ કર્યાં પ્રભુ ! આહા...હા...! એવા અનંતા અવતાર કર્યા છે, પણ તારો પરમેશ્વર પૂર્ણ સામર્થ્યવાળો છે. આહા...હા...! એને જો ! એને શ્રદ્ધ, એનું આચરણ કર ! આ..હા...હા...હા...! અહીં તો ૩૮ ગાથાનો સરવાળો ઇ લીધો છે. જીવને સમજાવ્યો તો જીવ સમજીને આચરણ પામી ગયો ! આહા...હા...!

'**...તેનું શ્રદ્ધાન કરીને તથા તેનું આચરણ કરીને–તેમાં તન્મય થઈને...**' અતીન્દ્રિય

આનંદ(સ્વરૂપ) ભગવાન ! એમાં તન્મય થઈ... આ..હા..હા...! ધન્ય અવતાર ! જેણે અવતાર સફળ કર્યા ! જેને જન્મ-મરણના અંત આવ્યા ! અહીં એ વાત કરી છે. આહા...! એવા જીવને લીધો છે. એ જીવ પામી ગયો, એમ કહે છે. આહા...હા...! ન પામે એવી તાકાત (નથી). એનામાં પામે એવી તાકાત ભરી છે. ફક્ત એની નજરને આળસે રે એ નયણે ન નીરખ્યાં હરિ ! 'નયણને આળસે રે નીરખ્યાં ન નયણે હરિ' હરિ – આત્મા ! 'પંચાધ્યાયી'માં 'હરિ'નો અર્થ કર્યો છે. પંચાધ્યાયી છે ને ? 'પંડિતજી'! એમાં 'હરિ'નો અર્થ કર્યો છે. હરિ એટલે અજ્ઞાન અને રાગ-દ્વેષને હરે તે હરિ. એવો ભગવાન આ હરિ છે. પ્રત્યેક આત્મા હરિ છે. આહા...હા..હા...! 'પંચાધ્યાયી'માં છે. અજ્ઞાન અને રાગ-દ્વેષને હરનાર અને જ્ઞાન અને વીતરાગતા પ્રગટ કરનાર એવો એ પરમેશ્વર તાકાતવાળો છે ! જેને રાગ અને પરની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આ..હા..હા...! પર જીવ સાથે તો કાંઈ સંબંધ નથી.

એ કહ્યું હતું ને ? આત્મા(માં) પર્યાય (એટલે) જે અવસ્થા છે, દ્રવ્ય-ગુણ તો ત્રિકાળ છે – દ્રવ્ય અને ગુણ એ ત્રિકાળ છે, પણ વર્તમાન પર્યાય છે – અવસ્થા, એમાં સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર, લક્ષ્મી, આબરૂ છે જ નહિ. એ તો એનામાં છે. અહીં ક્યાં હતી ? પર્યાયમાં નથી. એની પર્યાયમાં (પણ) નથી ! આહા...હા...! અને એને મારા માનીને મૂર્ખ ચારગતિમાં રખડી રહ્યો છે. જે એની પર્યાયમાં નથી, એના દ્રવ્ય-ગુણમાં તો નથી – દ્રવ્ય ત્રિકાળી, ગુણ ત્રિકાળી, એમાં તો નથી પણ એની વર્તમાન દશા... એમાં પૈસો, સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર છે નહિ. બરાબર છે ? 'ભગવાનજીભાઈ'! છોકરાં-બોકરા કોઈ નથી પર્યાયમાં ? એની પર્યાયમાં હોય તો રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાન (છે). મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ – ત્રણ એની પર્યાયમાં છે. બાકી બીજી કોઈ ચીજ એની પર્યાયમાં નથી. આ..હા...હા...! '...ભાઈ'! આવું છે, ભગવાન ! આહા...હા...! પ્રભુ ! એનું દ્રવ્ય તો ત્રિકાળ છે. ગુણ ધ્રુવ ત્રિકાળ છે. વર્તમાન અવસ્થા જે પર્યાય છે, (જે) બદલે છે, એ પર્યાયમાં ત્રણકાળમાં ત્રણલોકમાં સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર, પૈસો, લક્ષ્મી, આબરૂ એની પર્યાયમાં નથી. આહા...હા...! એ (ઊંધું) માને છે – એ મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ એની પર્યાયમાં છે. તો એને મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ ટાળવાનું છે.

પરનો ત્યાગ અને ગ્રહણ આત્મામાં છે જ નહિ. શું કહ્યું એ ? આત્મામાં અનંત ગુણ છે. એમાં એક એવો ગુણ છે કે 'ત્યાગ-ઉપાદાન શૂન્યત્વ શક્તિ !' પરનો ત્યાગ અને પરનું ગ્રહણ – એનાથી ભગવાન શૂન્ય છે. અજ્ઞાનીનો આત્મા પણ એનાથી શૂન્ય છે ! આ..હા..હા...! કે દી' વિચાર કર્યા છે એણે ! પર વસ્તુ જે છે – સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર, આબરૂ, બાયડી, છોકરાં, મકાન, પટારા, દાગીના, કોઈ ચીજ એની પર્યાયમાં છે જ નહિ. એની પર્યાયમાં 'એ મારાં છે, હું એનો છું' – એવો મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષભાવ છે. આહા...હા...! એને અહીંયાં ટાળ્યું છે, એમ કહે છે. પર્યાયમાં જે રાગ-દ્વેષ અને મિથ્યાત્વ હતું, એ દ્રવ્યબુદ્ધિ, જ્ઞાયક(સ્વરૂપની) બુદ્ધિ કરી, એને ટાળ્યાં છે.

એથી, આ..હા..હા...! '**...જે સમ્યક્ પ્રકારે એક આત્મારામ થયો...**' આહા...હા...! 'સમ્યક્ પ્રકારે' શબ્દ કેમ લીધો છે ? કે, અગિયાર અંગના જાણપણામાં એ વાત એને આવી હતી, પણ અંદરમાં ગયો નહોતો. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? અગિયાર અંગના જ્ઞાન (એટલે) એક અંગમાં ૧૮,૦૦૦ પદ, એક પદમાં ૫૧ કરોડ જાજેરા શ્લોક, એવા એવા આચારંગ... ડબલ, ઠાણાંગ ડબલ. ડબલ–ડબલ (કરતાં જાવ, એટલે) ૧૮,૦૦૦, ૩૬,૦૦૦, ૭૨,૦૦૦ એમ ડબલ ! એવા અગિયાર અંગના જાણપણા કર્યાં !! પણ 'સમ્યક્ પ્રકારે' આત્માને જાણ્યો નહિ. આ..હા..હા...! એથી અહીં શબ્દ વાપર્યો છે કે, 'સમ્યક્ પ્રકારે.' (અર્થાત્) જેવું એનું સ્વરૂપ છે તે રીતે શ્રદ્ધા–જ્ઞાન અને આચરણ કર્યું. આ..હા...હા..! સમ્યક્ નામ જેવું સત્ય છે, જેવો એ સત્‌સ્વરૂપ પ્રભુ છે, એ પ્રકારે જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને આચરણ કર્યું. ત્યારે તે દર્શન–જ્ઞાન–ચારિત્રને પામ્યો, ત્યારે તે આત્માના આચરણને પામ્યો. આહા...હા...!

'**...સમ્યક્ પ્રકારે એક આત્મારામ થયો...**' 'એક' શબ્દ કેમ વાપર્યો ? જોયું ! 'એક આત્મારામ થયો !' ગુણ–ગુણીનો ભેદ પણ ન મળે હવે. આ..હા..હા..! પર વસ્તુ તો નથી, રાગ–દ્વેષ અને મિથ્યાત્વ તો નથી, પણ ગુણ–ગુણીનો ભેદ નથી ! 'એક' આત્મારામ ! આ...હા...હા...! બહુ સારી વસ્તુ આવી છે ! ગાથા બહુ સારી છે !! એકરૂપ આત્મા, ત્રિકાળ આનંદનો નાથ દ્રવ્ય સ્વરૂપ પ્રભુ ! એ દ્રવ્યરૂપ – એકરૂપ દ્રવ્યરૂપ થયું એને આ આનંદ અને (આ) આત્મા, એવા ભેદ પણ લક્ષમાં રહ્યા નહિ. આ..હા..હા...! ત્યારે તે મોક્ષનો માર્ગ પામ્યો. ત્યારે તેની અલ્પકાળમાં મુક્તિ થવાની, સંસારનું પરિભ્રમણ મટવાનું. આહા...હા...!

'**...સમ્યક્ પ્રકારે આત્મારામ થયો...**' આત્મારામ થયો ! આહા..હા...! 'નિજપદ રમે સો રામ કહીએ.' નિજપદમાં રમે તેને 'રામ' કહીએ, તેને આત્મારામ કહીએ. 'આત્મારામ' નામ તો ઘણાંના હોય છે, એ આત્મારામ નહિ. નિજ આત્મામાં...આહા....! એક જ દ્રવ્ય ઉપર રમણતા (થતાં) એક આત્મારામ થયો, દ્વૈતપણું ન રહ્યું. આહા...હા...! આત્મા અને જ્ઞાન – એવા બે પ્રકાર પણ લક્ષમાં ન રહ્યા. દૃષ્ટિમાં એકલો આત્મારામ (આવ્યો) ! આહા...હા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ ! પણ વાત સાચી છે. આ કર્યે છૂટકો છે, નહિતર આ જન્મ–મરણનાં (ફેરા નહિ મટે), આહા...હા...!

હમણાં તો એક (પ્રસંગ બનેલો). 'સોનગઢ'માં ઇસ્પિતાલમાં એક ડૉક્ટર હતો. તે બેઠો હતો એમાં એક નાગણી નીકળી. એને ખબર નહિ કે આ નાગણી નીચે (છે). એમાં પગ આવ્યો નાગણી ઉપર ! એમાં એનો ડંસ વાગ્યો (અને) ત્યાંને ત્યાં મરી ગયો ! નાગણીને સાજી રાખી. માણસો આવ્યા હતા પાછા... નાગણી ઉપર પગ પડ્યો, અંધારાનું ટાણું (હતું). ડૉક્ટર બહુ હુશિયાર હતો. પગ પડ્યો એટલે (નાગણીએ ડંસ માર્યો અને) ફટ... (કરતો) દેહ છૂટી ગયો ! એ નાગણીને લોકોએ બચાવી ! ઉપચાર કર્યો, આર્ય માણસ ખરાને ! (એટલે એમ થયું કે) ભાઈ, (પગ) આવી ગયો પણ હવે એને મારી નાખવું, એ ઠીક કહેવાય

નહિ, આપણને શોભે નહિ. એટલે પગ(નું) દબાણ થયું હતું (એનો ઉપચાર કરીને) નાગણીને બચાવી લીધી. એ તો એ પર્યાય તેની તે કાળે થવાની હતી તે થઈ છે. આહા...હા...! સમજાય છે કાંઈ ? કોઈએ એને બચાવી છે કે ઓલો (ડૉક્ટર) નાગણીને લઈને મરી ગયો છે, એમ નથી. એ દેહ છૂટવાનો સમયનો કાળ જ હતો. આહા...હા...! અને એ નાગણીને ત્યાં બચવાનો જ સમય હતો. સોનગઢ પાસે છે ને ? શું કહેવાય ?

મુમુક્ષુ :– જિથરી હૉસ્પિટલ ! ટી.બી. ની હોસ્પિટલ !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– જિથરી હૉસ્પિટલ મોટી ! ટી.બી. ની હૉસ્પિટલ છે ને !

મુમુક્ષુ :– ડૉક્ટરેય મરી જાય, ગુરુદેવ ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– ડૉક્ટર મરી ગયો ! ઇ ડૉક્ટર કહે, ડૉક્ટર લાવ ! આહા..હા...! કરડ્યા ભેગું ઇ તો મરી ગયો (અને) નાગણી જીવતી રહી ગઈ ! ડૉક્ટર મરી ગયો, તરત મરી ગયો. નાગણીનું ઝેર (ચડી ગયું). પગ આવ્યોને (એટલે) ડંખ માર્યો પગમાં, ઊડી ગયો.... ખલાસ !

'ભાવનગર'નો એક ડૉક્ટર, 'હેમંતકુમાર' 'પાટણી'નો સગો. 'પાટણી' હતા ને 'પાટણી'? 'પ્રભાશંકર પાટણી'. એનો સગો. ઇસ્પિતાલનો મોટો ડૉક્ટર ! સર્જન ! એ કોઈનું ઓપરેશન કરતો હતો. એમાં એકદમ કહે 'મને કાંઈક થાય છે.' એ મને થાય છે (એમ કહ્યું અને) ત્યાં ખુરશીએ બેઠો, (બેઠા ભેગો) ડૉક્ટર ઊડી ગયો ! આહા...હા...! ડૉક્ટરેય શું કરે ? ડૉક્ટર કોને બચાવે ? પોતાને બચાવી શકે નહિ ! જે સમયે દેહ છૂટવાનો પ્રભુ ! તે સમય નક્કી–(નિશ્ચિત) છે. તે સમયે દેહ છૂટી જવાનો. મોટો ઇસ્પિતાલનો સર્જન હો કે મહિનાનો લાખ રૂપિયાનો પગારદાર હો ! મોટા–મોટા ડૉક્ટર હોય, આહા...હા...! જેના લાખ–લાખ રૂપિયાના પગાર હોય (તેનો પણ) એક ક્ષણમાં દેહ છૂટવાનો ! આહા...હા....! સમય આવ્યો ભેગો દેહ છૂટી જાય, ફડાક દઈને ! એક આત્મારામ નિત્ય ધ્રુવ છે, એને પકડ ! એને પકડ અને એનું જ્ઞાન અને એની શ્રદ્ધા કર અને એનું આચરણ કર ! મહાવ્રતોનું આચરણ કર, એ આમાં નથી કહ્યું. આહા...હા....! એ વચ્ચે આવી જાય છે, પણ આચરણ આત્માનું કર ! આ...હા...હા...!

આત્મા તો નથી સ્ત્રી, નથી પુરુષ, નથી પાવૈયો, નથી તિર્યંચ, નથી મનુષ્ય, નથી દેવ, નથી નારકી, નથી કીડો, એ બધા જડનાં લક્ષણ છે. ભગવાનઆત્મા ! આ..હા...હા...! પૂર્ણાનંદના નાથને અંદર ઓળખી, શ્રદ્ધા કરી, આચરણ કર્યું (અને) આત્મારામ થયો. જે રાગરામ હતો, આત્મામાં હરામ હતો, રાગમાં કુશળ હતો. ડાહ્યા દુનિયાના કહેવાય છે ને ? દુનિયાના ડાહ્યા. એ દુનિયાના ડાહ્યા દુનિયામાં ઊંડા જવાના ! ઊંડા રખડવા જવાના ! આ..હા...હા...! ત્યાં દુનિયાના ડહાપણ જરીયે કામ આવે એવા નથી, આહા...હા...! આકરું કામ છે ! 'જેઠાલાલભાઈ'! આવી તો સત્ય વાત છે, ભાઈ કાને પડવી જોઈએ ! આવી

વાત છે, બાપા ! જાવું છે એને. આહા...! આહા...હા...! આવી વાત ક્યાં છે !

(અહીંયાં) કહે છે કે, એ '**...આત્મારામ થયો, તે હું એવો અનુભવ કરું છું...**' જોયું ? આત્મારામ થયો એવો (હું) અનુભવ કરું છું, '**...હું એવો અનુભવ કરું છું કે : હું તો ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિરૂપ આત્મા છું...**' હું તો ચૈતન્ય, જ્યોતિરૂપ આત્મા છું ! આ..હા...હા...! એમાં બધા ગુણ ભેગા આવી ગયા. ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિમાં અવિનાભાવમાં અનંતા ગુણ ભેગા છે, એ આવી ગયા. પણ ચૈતન્યની પ્રધાનતા અસાધારણ સ્વભાવ છે (માટે એમ કહ્યું કે) હું તો ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિ છું. આહા...હા...! રાગ નહિ, વિકલ્પ નહિ, અલ્પજ્ઞતા નહિ. અલ્પજ્ઞતા નહિ, રાગ નહિ, રાગના ફળ પુણ્ય નહિ, પુણ્યના ફળ આ ધૂળ, બહારની ધૂળ, એ હું નહિ. આ...હા...હા...હા...! હું તો એક ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિરૂપ આત્મા છું '**...કે જે મારા જ અનુભવથી પ્રત્યક્ષ જણાય છે;...**' આ...હા...હા...! કેટલી વાત મૂકી છે ! જે મારા જ અનુભવથી, 'મારા જ અનુભવથી !' આહા...હા...! કોઈ ગુરુ, દેવ અને શાસ્ત્રથી નહિ. આહા...હા...! મારા જ અનુભવથી... આહા...હા...! હું ચૈતન્ય જ્યોતિ છું જે મારા જ અનુભવથી... છે ને ? '**...મારા જ અનુભવથી પ્રત્યક્ષ જણાય છે;...**' મારા જ અનુભવથી પ્રત્યક્ષ જણાય છે ! આ..હા...હા...! ગાથા બહુ અલૌકિક ! '**...હું ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિરૂપ આત્મા છું કે જે મારા જ અનુભવથી પ્રત્યક્ષ જણાય છે;...**' આહા...હા...!

હવે કહે છે કે, હું કેવો જુદો છું ? કોનાથી (જુદો છું) ? છું તો ચૈતન્યમાત્ર જ્યોતિ છું. પણ કોનાથી જુદો છું, એનું જ્ઞાન કરાવે છે. '**...ચિન્માત્ર આકારને લીધે,...**' (અર્થાત્) હું તો જ્ઞાનમાત્ર આકારવાળો ચૈતન્યસ્વરૂપ (છું) એને લીધે '**...ક્રમરૂપ તથા અક્રમરૂપ...**' ક્રમરૂપ એટલે ? ગતિ ક્રમરૂપ છે. એક પછી એક ગતિ (આવે છે) એ ક્રમરૂપ છે અને અક્રમરૂપ એટલે ? જોગ અને લેશ્યા અને જ્ઞાન અક્રમ (એટલે) એકસાથે છે. અક્રમ એટલે પર્યાય અક્રમ કરે, એ વાત અહીંયાં નથી. પર્યાય તો ક્રમબદ્ધ જ છે. આ અક્રમ એટલે ? ક્રમ એટલે કે ગતિ એક પછી એક (આવે) એ ક્રમરૂપ (કહેવાય). એ પણ હું નહિ અને અક્રમ એટલે જોગ, લેશ્યા, કષાય અને જ્ઞાન એકસાથે હોય, એ પણ પર્યાય (છે) એટલો પણ હું નહિ.

આ ક્રમબદ્ધની સામે અક્રમબદ્ધ આવ્યું ! એ ક્રમબદ્ધની સામે અક્રમ નથી. એ અક્રમ (પણ) ક્રમસર છે. શું કીધું ? કે એક પછી એક ગતિ છે તે ક્રમસર છે, પણ ક્રમસર (ગતિ થવા) કાળે જોગ, લેશ્યા, કષાય, રાગ આદિ એકસાથે છે. એને છે તો પર્યાયમાં, છે તો ક્રમબદ્ધમાં આવેલા, પણ એકસાથે છે એને 'અક્રમ' કહે છે. એકસાથે છે માટે અક્રમ કહે છે અને ગતિ એકસાથે નથી તો એને ક્રમ કહે છે. સમજાણું આમાં કાંઈ ? પાછા ક્રમ–અક્રમમાં એમ નથી કે ક્રમબદ્ધ છે અને અક્રમબદ્ધ પણ છે આત્મા, એમ નથી. આહા...હા...! આહા...હા...! અક્રમ એટલે એક સાથે જોગ, લેશ્યા, કષાય, ગતિ એકસાથે

હોય (છે) (તેથી) એને અક્રમ કહેવાય અને એક પછી એક ગતિ થાય તેને ક્રમ કહેવાય. એ ક્રમરૂપ અને અક્રમરૂપ તે હું નથી. આહા...હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

'...હું સમસ્ત ક્રમરૂપ...' મારો ભગવાનઆત્માનો ચૈતન્ય આકાર (હોવાને) લીધે હું સમસ્ત ક્રમરૂપ ગતિ (આદિથી ભેદરૂપ થતો નથી). (ક્રમરૂપ એટલે) એક પછી એક ગતિ થાય તે – ક્રોધ પછી માન, માન પછી લોભ, એ બધા ક્રમ કહેવાય. પણ એકસાથે ક્રોધ, લેશ્યા અને જોગ (હોય) એ અક્રમ કહેવાય. સમજાય છે કાંઈ આમાં ? ક્રમવર્તી આમાં ફરતું નથી. ક્રમબદ્ધ જે છે ઇ તો ક્રમબદ્ધ જ છે. આ અક્રમ (કહ્યું) એ પણ ક્રમબદ્ધમાં છે, પણ એકસાથે છે માટે અક્રમ કીધું છે. જોગ છે, લેશ્યા છે, રાગ છે, ઇન્દ્રિય છે, ભાવેન્દ્રિય છે, એ બધું એકસાથે છે. એકસાથે છે તેથી અક્રમ કીધું, પણ છે તો ક્રમબદ્ધમાં જ આવેલું. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ આમાં ? બહુ ક્રમબદ્ધ કહેવાય છે માટે આ અક્રમ આવ્યું ને ? ક્રમબદ્ધ ! સમયે–સમયે ક્રમબદ્ધ થાય, આડુંઅવળું ન થાય, તો આ અક્રમ આવ્યું ને ? પણ આ અક્રમની વ્યાખ્યા બીજી છે. એકસાથે જોગ અને લેશ્યા આદિ છે એથી અક્રમ કીધું અને ગતિ એક પછી એક (હોય) – મનુષ્યગતિ (પછી) દેવ, દેવગતિ (પછી) નારકી... એ ગતિ એક સમયમાં બે ન હોય, માટે તે ગતિ એક પછી એક હોય તેને 'ક્રમ' કહેવાય અને જોગ અને લેશ્યા એકસાથે હોય તેને 'અક્રમ' કહેવાય. છે તો બન્ને ક્રમ – ક્રમબદ્ધ ઉત્પન્ન થાય છે. 'ઝવેરચંદભાઈ'! અક્રમ આવ્યું ! અક્રમમાં ક્રમબદ્ધ ખોટું પડી જાય એમ નથી. આ અક્રમ(નો) એવો અર્થ નથી. અક્રમનો અર્થ એક સાથે જ્ઞાનની પર્યાય, જોગની પર્યાય, રાગની પર્યાય એકસાથે છે એને 'અક્રમ' કહીએ અને ગતિ એકસાથે ન હોય. નારક વખતે મનુષ્ય નહિ, મનુષ્ય વખતે દેવ નહિ, એને 'ક્રમ' (કહેવાય).

'...સમસ્ત ક્રમરૂપ તથા અક્રમરૂપ પ્રવર્તતા...' છે ? **'...વ્યાવહારિક ભાવોથી ભેદરૂપ થતો નથી...'** આહા...હા...! એવા ક્રમ અને અક્રમ(રૂપ) ભાવથી ભેદરૂપ થતો નથી, હું તો અભેદ છું. ભલે એકસાથે જોગ અને લેશ્યા (હોય) (અને) ગતિ (એક પછી એક) હોય (તોપણ) હું તો અભેદ એકાકાર છું. આવા ભેદથી હું ભેદ(રૂપ) થતો નથી. વિશેષ કહેશે....

(શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

L L L